

ДО 50-РІЧЧЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО ІВАНА СЕРГІЙОВИЧА ЧЕКМАНА

«Кожна людина – диво!..»

Антуан де Сент-Екзюпері

Минають роки, відносять у минуле наше дитинство, юність. Доля багатьох, хто закінчив школу в довоєнні й післявоєнні роки пролягла різними стежинами: щасливими і гіркими, прямими і кострубатими, розбитими і зневіреними. Але всі вони починалися з рідного дому, який залишається у нашій генетичній пам'яті рідною стежиною батьківського порогу, яка зростила нас, вивела в люди, навчила любити життя, людей, природу і солов'їну пісню. Куди б нас не кидало життя, ми завжди згадуємо в ньому тих людей, які вкарбувались у нашій пам'яті як носії мудрості, любові, добра, порядності, творчості і людяності.

Життєва стежина Івана Сергійовича Чекмана починається в селянській родині з 04. 10. 1936 р., с. Чаньки Дунаєвського району Кам'янець-Подільської (нині Хмельницької) області. Дитинство білявочубого Вані з сіро-синіми очима пройшло серед таких як він хвацькуватих «шибеників», поряд з родиною – мамою Марією Іванівною, батьком Сергієм Юрійовичем та сестричкою Пелагеєю. Маму він дуже любив, бачив, як до неї з любов'ю ставились жінки села, як жалів батько. Таким і залишився в пам'яті – як пішов у 1941 р., так і не повернувся. Лише в 1961 р. сім'я отримала офіційне повідомлення про героїчну смерть батька в боях під Харківом у 1943 р.

Упертість, рішучість, бути завжди першим, жадоба до знань дає можливість сільському хлопчику з хорошими результатами закінчити Чаньківську семирічку і вступити до Кам'янець-Подільського фельдшерського училища (1951 р.). Медиків в роду не було. Мрії теж. То що стало поштовхом до медицини, визначило життєвий шлях Івана Чекмана?

Мама! Якось тихенько спілкуючись з сином, якого любила як життя, сказала: «Було б добре, як би ти став фельдшером. Менше ми б хворіли, та й лікар був би свій». Як не послухати святу матусю, яка учить дітей своїх як жити в світі, виборювати своє місце під сонцем. Перечити не посмів. Прохання чи то бажання матері стали золотим дороговказом в житті Івана Сергійовича Чекмана, вирішили його долю, шлях, зміст і мету життя. Здавши добре вступні екзамени, а їх було 5 (математика, українська мова та література, російська мова, конституція), та набравши ще лишніх 2 бали, Ваня Чекман стає студентом Кам'янець-Подільського фельдшерського училища. Як не дивно, а медицина припала Івану Чекману до вподоби, особливо фармакологія. Знати рослини, їх цілющі властивості, готувати відвари, настої, екстракти, порошки, мазі та ще й досліджувати їх – це те, чого хотіла його душа, до чого прагнув його розум! Він

буде експериментатор-лікар! Та й викладачі в училищі були розумні, доброзичливі, щирі і людяні. І. С. Чекман не раз згадує свого класного керівника – Раїсу Герцевну Вейц, яка бачила, як худенький сільський хлопчина тягнеться до знань, на кожному уроці тягне руку, впевнено відповідаючи на поставлене питання. Не раз запрошувала його до себе в кабінет, пригощаючи бутербродами з ковбасою, солодким чаєм. Дослідницький стиль в роботі залишили й інші викладачі училища – М. І. Кункер, А. О. Грабовська, Б. Т. Трачука, з якими він, будучи вже визнаним фармакологом, не раз спілкувався. Так зародилась його мета, виникло бажання знати більше про рослини, про їхні невичерпні можливості ефективного лікування різноманітних захворювань, оптимально застосовувати дари природи для збереження здоров'я людей.

«Клінічний підхід у застосуванні ліків з рослин обов'язково має враховувати особливості перебігу захворювання» – це на сьогодні і є визначальним у житті, роботі, в дослідженнях завідуючого кафедрою фармакології та клінічної фармакології Національного університету імені О. О. Богомольця, чл.-кор. НАН та НАМН України, професора Івана Сергійовича Чекмана. В 1955 р., як один з кращих випускників Кам'янець-Подільського фармацевтичного училища, І. С. Чекман вступає до Вінницького медичного інституту імені М. І. Пирогова, але в зв'язку з відкриттям в 1957 р. медичного інституту в м. Тернополі, він з групою інших студентів переводиться на третій курс і в 1961 р. одержує диплом лікаря з відзнакою. Чекмана Івана Сергійовича занесено в «Золоту книгу випускників» Тернопільського медичного інституту.

Працюючи на поприщі головного лікаря в Лонковицькій дільничній лікарні, Курилівській лікарні, І. С. Чекман не раз повертається до народної медицини, до рослин – «другого хліба» в медицині, використовуючи їх в своїй практиці, збирає свою зелену аптеку, бабусини ліки, які одвічно використовував народ впродовж тисячі років. «Як би мені хотілось знати про них більше, адже кожна рослина, як і кожна людина, може мати і позитивне і негативне. А це – чудо в лікуванні, це чудо природи, і я повинен знати!» – не раз ця думка виривалась з його вуст у простір, наповнюючи його бажанням знати. Пройде час і він радо поділиться своїм надбанням в своїх книгах, яких у нього вже більш ніж 44! У 1963 р. Чекман І. С. вступає до аспірантури при кафедрі фармакології Київського медичного інституту, де керівником був видатний вчений, фармаколог світового значення, академік АМН СРСР Олександр Ілліч Черкес.

Дивовижна річ – відданість. Щастя зустріти таку людину, яка здатна на це. Олександр Ілліч для Івана Сергійовича і до сьогодні Бог в фармації, в поведінці, в ставленні до людей, до науки, до життя, до студентів. Зустрівши відкритий сміливий погляд молодого аспіранта, хлопця іншого виміру, О. І. Черкес зрозумів, що цей хлопчина буде чесно і правдиво робити свою роботу і на питання: «Чому до нас Ви вступаєте, Ви ж лікар, може б терапія, хірургія, а не фармакологія?», Чекман І. С. не відвів очі від дуже глибокого погляду Олександра Ілліча, набрав повітря і трохи хвилюючись (ще б пак, перед ним світоч фармакології) відповів: «Я люблю всім серцем медицину, люблю хворих, стараюсь їм допомогти всіма способами, але я по духу не клініцист, я експериментатор. Мені б хотілось знаходити щось нове для лікування хворих, хотілось би займатися ліками, адже це теж зв'язано з медициною». І. О. Черкес зміряв поглядом постать юнака, ще раз пильно глянув йому в очі і промовив: «Добре! Будете здавати екзамени».

Іван Сергійович був в захваті від свого вчителя; гармонійне поєднання внутрішньої та зовнішньої краси, розум, нестандартність мислення, вміння гостро та водночас

глибоко аналізувати медичне, політичне і культурне сьогодення. Класик! Так його вчитель благословив на фармакологію, якій І. С. Чекман не зраджує і понині. До речі, Іван Сергійович був дуже здібним і хорошим учнем свого вчителя – 40 років за кермом фармакології! Шляхетність його поведінки, досліджень, вчинків, глибокий розум і мудрість, сила і енергія до новин медицини магнітом притягує і сьогодні до нього людей різного віку.

Кафедра зустріла молодого вченого як свого сина. З ним працювали видатні педагоги, вчені: Неоніла Михайлівна Дмитрієва, Марія Іванівна Сластьон, Варвара Андріївна Крементуло, які допомагали йому в проведенні експериментів, у виборі теми дисертації, ділились знаннями, давали уроки проведення лекцій. 1966 р. – І. С. Чекман захищає кандидатську дисертацію «Экспериментальные исследования по фармакологии производных пропиниламина», а з 1968 р. – він лектор. І. С. Чекман мав можливість бути на 1 Всесоюзному з'їзді фармакологів (Москва, 1965 р.), де виступали світочі фармакології М. Д. Машковський, С. В. Анічков, а в 1971 р. на базі кафедри фармакології інституту слухав англійського вченого-фармаколога Марту Фогт, яка вперше в світі описала, як діють ліки на вміст катехоламінів в людському організмі. У 1969 р. Іван Сергійович стає доцентом і працює над докторською, тема якої – «Экспериментальные исследования фармакологии антиадренергических средств», захист відбувається у 1973 р. Велика життєва снага, потреба бути суспільно корисним привела сільського хлопця до вершини знань – у 1972 р. Чекмана І. С. обирають завідуючим кафедрою фармакології. Так вчитель підготував свого учня, вибрав саме його, вбачаючи в ньому себе. Його девіз: «Учіться, працюйте, долайте долю і ви станете переможцями» повністю підхопив І. С. Чекман. Його любов і жадоба до праці, закоханість у науку, скромність, справедливість, чесність, толерантність, інтелігентність є взірцем для будь-якого сьогоденішнього науковця, викладача чи студента.

Кожного року світ, а з ним і Чекман Іван Сергійович, зустрічає низку новацій у фармакологічній медицині: затверджуються ліки, методи визначення певних лікарських речовин, одержуються ліцензії на їх виготовлення і впровадження в лікування, а до цього вони проходять немалий шлях їх становлення, визначення їхньої фармакологічної дії. Бета-адреноблокатори, антагоністи кальцію, спазмолітики, ангіопротектори, гіполіпідемічні препарати – це далеко неповний напрям роботи нашого фармаколога. Не без його участі благословились у практику лікування суфан, резерпін, верепаміл, кверцетин, АТФ-лонг, убіхінон, тіотриазолін – це його діти, плоди його дослідницької роботи у фармакології.

Чорнобильська трагедія (1986 р.) – і новий напрям роботи кафедри в області радіаційної фармакології – кафедра очолює цільову програму «Фармакологія кардіотонічних засобів», пошук та вивчення механізму дії кардіотоніків глікозидної та неглікозидної природи. Хворим потрібен протектор для зв'язування радіонуклідів, потрібні природні поліфенольні речовини, які б допомагали організму дюдини виводити радіаційні сполуки, і кафедра співпрацює з 21 науковими установами, зокрема і з Київським політехнічним інститутом (проф. В. Ф. Тищенко). За час роботи підготувала 11 методичних рекомендацій, затвердила 17 патентів. Результати досліджень обговорювались на 37 міжнародних та 78 вітчизняних з'їздах, конференціях. Світ зустрічає книги Івана Сергійовича «Осложнения фармакотерапии» (1980 р.), «Биохимическая фармакодинамика» (1990 р.), «Магний в медицине» (1992 р.), «Микросомальная ферментная система организма» (1996 р.), «Очерки фармакологии средств метаболической терапии» (2000 р.), «Тиотриазолин» (2006 р.),

«Фармакология. Rezeptura. Пактические занятия» (2007 р.) – 77 монографій! Це величезний науковий скарб. З-під пера Івана Сергійовича виходить в світ книга «Клиническая фитотерапия», де він як лікар-терапевт, клініцист ділиться своїм надбанням, життєвою практикою, бабусиною столітньою медициною. Пізнавальний дар лікування рослинами, плодами, квітами і на сьогодні в народній медицині творить чудеса. І ми бачимо Івана Сергійовича як травника – цілителя, фармаколога, терапевта і фітотерапевта. В цій монографії вперше в Україні описано методи фітотерапевтичного лікування захворювань, симптомів патологічних процесів за допомогою рослин. Автор вперше звертає увагу на комбіноване застосування фітопрепаратів і синтетичних ліків, розкриває сучасні аспекти клінічної терапії, в основу якої покладено лікування синтетичними і фітопрепаратами, що дає можливість підвищити якість лікуванні тієї чи іншої хвороби (описано конкретні захворювання, під час лікування яких використовують відповідні рослини). За його підручниками навчаються студенти не тільки України, але й Росії, Молдови, Грузії, Австрії, інших держав.

Сучасна медицина не в змозі позбавити людство від дії комп'ютерно-технологічних і електронно-механічних дій електронів, нейтронів, фотонів та інших впливів ззовні, які сприймаються організмом та взаємодіють на відповідних рівнях організації. З'являється новий напрям фармакології – нанофармакологія з мінімальною кількістю лікарських препаратів. Чл.-кор. НАН (1991 р.) і НАМН України (1993 р.) Іван Сергійович Чекман теж у перших рядах. Ця природно щаслива і талановита людина ніколи не зупиняється на півдорозі, йде далі, долаючи незвідане. Разом з Інститутом електрозварювання ім. Є. О. Патона, дякуючи ректору Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, академіку НАМН України, професору В. Ф. Москаленку, який теж зацікавився цим напрямом, організовується лабораторія «Електронно-променеві нанотехнології неорганічних матеріалів для медицини» (керівник – академік НАН України Б. А. Мовчан). Цікаві дослідження кафедра проводить з інститутами НАН і НАМН України: Інститут біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка (директор З. Ф. Ульберг), Інститутом хімії поверхні ім. О. О. Чуйка (директор Н. Т. Картель), з Інститутом біохімії ім. О. В. Палладіна (директор С. В. Комісаренко), Інститутом теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова (директор О. Г. Загородний), Інститутом медицини праці (директор Ю. І. Кундієв), Інститутом фармакології і токсикології (директор Т. А. Бахтіарова), Інститутом епідеміології і інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського. Користуючись наночастинками на основі біоокисних властивостей металів, синтезовано дезінфектант, який не має аналогів. В наукових доробках І. С. Чекмана мають свої місця монографії по цьому напрямку: «Нанофармакологія», «Нанонаука, нанобіологія, нанофармація», «Наномедицина». Ці книги свідчать про творчий, науковий талант, неабиякі здібності цієї багатогранної людини.

З його легкої руки отримала путівку в наукове життя низка визначних і відомих на сьогодні вчених, науковців, керівників вищих навчальних закладів. Серед них проф. В. А. Туманов – ректор Київського медичного університету Української асоціації народної медицини, проф. Г. І. Степанюк – завідуючий кафедрою фармакології Вінницького медичного університету імені М. І. Пирогова, проф. І. В. Ніженковська – декан фармацевтичного факультету НКМУ імені О. О. Богомольця, завідувач кафедри органічної, біологічної та фармацевтичної хімії, проф. кафедри Н. О. Горчакова – талановитий, досвідчений лектор, фармаколог, Є. С. Товстуха – визнаний народом лікар, народознавець, послідовний дослідник прадавніх скрижалей української оздоровчої мудрості та інші.

Віхи творчого життя Чекмана І. С.: 50 років науково-педагогічної та дослідницької роботи, 40-річний докторський стаж, 42 роки як завідуючий кафедрою. Під його керівництвом підготовлено 20 докторів, 35 кандидатів медичних наук, 68 авторських свідоцтв, більш ніж 1 000 наукових праць, 77 монографій, довідників, підручників, посібників.

Роки летять, як білі лелеки, залишаючи в пам'яті слід, а в житті живу гілочку родинного дерева. І. С. Чекман дійсно щаслива людина не тільки в науковому світі, але і в особистому житті. Плеч о пліч з ним його дружина, канд. мед. наук, лікар Ірина Степанівна (52 роки разом), донька Марта теж лікар, син Максим. Є онуки: Ірина, Мартин, Платон і маленький Левко.

Іван Сергійович – красива і мудра людина, розумна і дотепна в спілкуванні, інтелігентна і високоосвічена, людяна, чесна, порядна в своїх поступках, сповнена творчих і життєвих сил, далекосяжних планів, палкого бажання працювати, нести свій досвід у реальне життя, яка добре володіє науковим і літературним словом, любить читати Т. Шевченка, Е. Асадова, П. Глазового, має талант вмілого організатора, дуже легко знаходить шлях до людей, випромінюючи якусь особливу свою внутрішню силу і енергію життя.